

Przegląd

Analiza polityki edukacyjnej — wydanie 2003

Overview

Education Policy Analysis — 2003 Edition

Polish translation

Przeglądy stanowią tłumaczenie fragmentów publikacji OECD.

Są dostępne bezpłatnie w księgarni internetowej pod adresem:

www.oecd.org/bookshop/

Niniejszy Przegląd nie jest oficjalnym tłumaczeniem materiałów OECD.

ORGANISATION FOR ECONOMIC CO-OPERATION AND DEVELOPMENT

ORGANIZACJA WSPÓŁPRACY GOSPODARCZEJ I ROZWOJU

Cel serii

Poprawa jakości edukacji jest podstawowym celem polityki państw OECD. Na całym świecie przeprowadzane są reformy edukacyjne, które mają dać wszystkim zainteresowanym możliwości dostępu do ustawicznego kształcenia przez całe życie. *Analiza polityki edukacyjnej* umożliwia wyciąganie wniosków i naukę na podstawie tych bogatych doświadczeń międzynarodowych.

Wydawanie serii *Analiza polityki edukacyjnej* rozpoczęto w 1996 roku. Jest ona częścią programu Komitetu Edukacji OECD i odpowiada priorytetom ustalonym przez ministrów edukacji OECD. Jej głównymi celami są:

- pomaganie twórcom polityki edukacyjnej i innym zainteresowanym tą polityką w podejmowaniu lepszych decyzji, wykorzystujących efekty prac międzynarodowych i porównawczych;
- wyciąganie istotnych wniosków i odkrywanie zjawisk mających wpływ na politykę, wynikających z działalności oświatowej OECD, międzynarodowych danych i wskaźników oraz z badań związanych z omawianą tematyką;
- prezentacja wniosków, analiz i dyskusji w zwartej i przystępnej formie.

Analiza polityki edukacyjnej jest wydawana corocznie.

Streszczenie wydania 2003

Wydanie 2003 zawiera najnowsze omówienia problemów związanych z polityką i międzynarodowymi osiągnięciami w zakresie:

- sposobów definiowania przez poszczególne państwa *studentów niepełnosprawnych, z trudnościami w nauce i problemami społecznymi*, metod zaspokajania ich potrzeb oraz ich wpływu na dyskusje na temat równych szans i przewyżczeniu wykluczenia;
- nowych sposobów traktowania *planowania kariery* młodzieży i dorosłych, umożliwiających ustawiczne kształcenie w rozwoju umiejętności zarządzania karierą;
- głębokich zmian, zachodzących w obrębie zadań i grup uczestników *szkolnictwa wyższego* oraz ich wpływu na sposób zarządzania i finansowania szkolnictwem wyższym;
- opcji politycznych, zapewniających, że inwestycje osób prywatnych, rządów i przedsiębiorstw w *kształcenie ustawiczne dorosłych* przyniosą korzyści i będą samowystarczalne w długim okresie.

Wydanie 2003 zawiera także, po raz pierwszy, streszczenie *ważniejszych zmian w polityce edukacyjnej* w wielu różnych obszarach w państwach OECD.

Rozdział 1. Różnorodność, przewycięzanie wykluczenia, równe szanse: refleksje nad zaspokajaniem specjalnych potrzeb

Praca nad sprawiedliwym traktowaniem studentów z różnych populacji jest zasadniczą kwestią w polityce edukacyjnej państw OECD. Głównym wyzwaniem jest tu przewycięzanie zjawiska wykluczenia, co ma ostatecznie doprowadzić do lepszej integracji społecznej. Od systemów edukacyjnych oczekuje się wsparcia dla tych aspiracji, toteż państwa członkowskie zainicjowały wiele procesów, mających się do tego przyczynić. Niniejszy rozdział wykorzystuje międzynarodowe dane i doświadczenia z realizacji programów dla studentów niepełnosprawnych, z trudnościami w nauce i problemami społecznymi. Oprócz udokumentowania różnorodnych sposobów działania poszczególnych państw, przedstawia on dwie zasadnicze idee: (1) koncepcję równości „opartą na prawach”, która zakłada, że studenci ci powinni być kształceni w szkołach ogólnych, a nie w osobnych instytucjach; (2) pogląd, że różne sposoby traktowania przez poszczególne państwa problemu aktywizacji studentów niepełnosprawnych w szkołach ogólnych dostarczają cennych doświadczeń dla szerszych dyskusji o różnorodności i sprawiedliwości edukacyjnej.

W rozdziale tym poddano analizie szeroki zakres danych dotyczących programów dla studentów niepełnosprawnych, z trudnościami w nauce i problemami społecznymi. Przeanalizowano także przypadek szkół, w których proces przewycięzania wykluczenia przebiega prawidłowo, co ma pozwolić na określenie zespołu warunków istotnych dla rozwijania szkół aktywizujących studentów niepełnosprawnych. Opracowane po zbadaniu sytuacji w ośmiu państwach OECD koncepcje wydają się być ważne również dla ogólnej poprawy jakości edukacji studentów.

Państwa OECD są zobowiązane do zagwarantowania, by ich systemy edukacyjne sprawiedliwie traktowały wszystkich studentów, co wymaga od nich zapewnienia wsparcia grupom o zróżnicowanych potrzebach. Ważną częścią tego zadania jest konstruowanie programów strukturalnych dla studentów niepełnosprawnych, z trudnościami w nauce i problemami społecznymi, w sposób gwarantujący poszanowanie i ochronę praw tych grup. Nie ma to jasno określonych implikacji co do podziału zasobów, ponieważ w wypadku wielu niepełnosprawnych studentów nie istnieje taki poziom zasobów, który umożliwiłby stworzenie im warunków na poziomie ich pełnosprawnych kolegów. Zatem chociaż ten rozdział zawiera rozbudowaną, międzynarodową analizę podziału zasobów pomiędzy różne grupy (łącznie z podziałem według płci i wieku), są to raczej wskaźniki poziomu zaangażowania państw w *proces* zapewniania równości niż wskaźniki mierzące stopień realizacji obiektywnego, dobrze określonego standardu.

Możemy natomiast określić pewne istotne warunki, które pozwolą na wzmocnienie tego procesu. Pierwszym jest rozpoznanie i planowanie różnorodności. Odpowiednim wskaźnikiem jest odsetek studentów uczęszczających do szkół specjalnych. Zachodzą tu bardzo wyraźne różnice pomiędzy państwami; wysoki poziom tego wskaźnika oznacza, że szkoły ogólne nie są w stanie sprostać zróżnicowanym potrzebom. Spośród innych warunków wskazanych w dalszej części rozdziału niektóre odnoszą się to wewnętrznych cech systemu szkolnego, takich jak np. rozwój personelu czy współpraca między szkołami, inne zaś dotyczą stosunków zewnętrznych, takich jak odpowiedzialność i zaangażowanie społeczności lokalnej. Odmienne sposoby działań poszczególnych państw, opisane w tym rozdziale, zmuszają do stawiania ważnych pytań o to, które rozwiązania są najlepsze dla różnych typów studentów. Reformy przeprowadzane w państwach OECD umożliwiają gromadzenie wiedzy o najlepszych sposobach postępowania w tych kwestiach, jednak ciągle jeszcze pozostaje dużo do zrobienia.

Rozdział 2. Planowanie kariery: nowe ścieżki działania

Przed osobami odpowiedzialnymi za planowanie kariery w państwach OECD stoją obecnie dwa zasadnicze wyzwania. W kontekście kształcenia ustawicznego i aktywnej polityki rynku pracy państwa te muszą:

- zapewnić świadczenie usług, które pomagają w rozwijaniu umiejętności zarządzania karierą, zamiast pomagać wyłącznie w podejmowaniu bieżących decyzji;
- rozszerzyć dostęp obywateli do usług planowania kariery, dając możliwość dostępu do nich przez cały okres życia zainteresowanych.

Niniejszy rozdział przedstawia argumenty świadczące o ważności planowania kariery dla polityki publicznej i podsumowuje niektóre sposoby działań stosowanych przez państwa OECD w obliczu tych dwu wyzwań. Podstawę tego rozdziału stanowi rozbudowany opis planowania karier w 14 państwach OECD.

Planowanie kariery ma zasadnicze znaczenie dla wspomaganie działania rynków pracy i realizowania celów postawionych przed systemami edukacyjnymi. Promuje także równe szanse: niedawne doświadczenia sugerują, że mobilność społeczna zależy nie tylko od szerszego zdobywania wiedzy i umiejętności, ale także zrozumienia, jak je wykorzystywać. W tym kontekście misja planowania kariery ulega poszerzeniu i staje się częścią kształcenia ustawicznego. Już teraz tego typu usługi podlegają dostosowaniu, odchodząc od tradycyjnego modelu psychologa rozmawiającego z kończącymi szkołę studentami (kilka niedawnych inicjatyw państw OECD zostało wymienionych w ramce poniżej).

Jednym z głównych wyzwań stojących przed tą zmieniającą się służbą jest odejście od pomagania studentom w podjęciu decyzji dotyczącej pracy lub szkolenia na rzecz szerszego rozwijania umiejętności zarządzania karierą. Dla szkół oznacza to włączenie szkolenia w dziedzinie kariery do programu nauczania i połączenie go z ogólnym procesem edukacji. Wiele państw wprowadziło takie kształcenie jako przedmiot szkolny. Jednak nauczanie zarządzania karierą jest ciągle wiązane z końcem kształcenia obowiązkowego. W szkolnictwie średnim i wyższym jest ono skupione na bieżących wyborach, a nie na osobistym rozwoju i podejmowaniu decyzji w szerszej perspektywie, choć i to ulega już zmianom w niektórych krajach.

Drugim wyzwaniem jest szerszy dostęp do planowania kariery dla dorosłych. Ten obszar jest słabo rozwinięty i obejmuje głównie bezrobotnych, korzystających z publicznych usług pośrednictwa pracy. Niektóre z nowych rodzajów usług są powiązane z instytucjami edukacyjnymi dla dorosłych,

ale nie zawsze są w stanie udzielać obszernych i kompletnych porad. Działania na rzecz stworzenia rynków prywatnych odniosły umiarkowany sukces, ale służby publiczne cierpią z powodu braku wystarczającej ilości środków finansowych. Stworzenie systemu usług planowania kariery, który mógłby służyć wszystkim dorosłym, jest więc ciągle nierozwiązanym i kłopotliwym problemem. Pomocne mogą być usługi oparte na Internecie, tym jednak brakuje możliwości dostosowania rodzaju pomocy do potrzeb poszczególnych osób. Poniższa ramka przedstawia przykłady kilku niedawnych inicjatyw konkretnych krajów.

Planowanie kariery: innowacyjność dla zwiększenia dostępności

Państwowy serwis dotyczący planowania kariery w **Australii** (www.myfuture.edu.au/) zawiera informacje o kursach i szkoleniach, podaży i popycie na rynku pracy w poszczególnych regionach, różnych zawodach i źródłach finansowania studiów. Użytkownicy mogą określić indywidualne zainteresowania i preferencje oraz powiązać je z danymi o edukacji i zawodach. W ciągu pierwszych siedmiu miesięcy działania serwis odwiedziono 2,5 mln razy.

W **Austrii** odbywają się trzy razy w roku targi pracy. Obejmują one szkolenia zawodowe, szkolnictwo wyższe oraz kształcenie dorosłych. Są odwiedzane przez tysiące osób, udział w nich biorą setki organizacji zawodowych, pracodawców, związków zawodowych oraz instytucji oświatowych. Targi są ukierunkowane na działania na rzecz szkolnictwa i społeczności.

Służby publicznego pośrednictwa pracy w **Kanadzie** zawierają umowy o świadczenie usług planowania kariery z organizacjami społecznymi, które są często postrzegane jako wrażliwe na potrzeby poszczególnych grup, np. samotnych rodziców lub rdzennej ludności. Niektóre z tych organizacji skupiają się głównie na działaniach związanych z rozwojem kariery, np. na usługach informacyjnych, doradztwie zawodowym i warsztatach zorientowanych na poszukiwanie pracy. Inne proponują szeroki wybór opcji edukacyjnych, szkoleń i zajęć społecznych. Część zatrudnia profesjonalnych doradców z zakresu planowania kariery, a część nie korzysta z ich usług.

W **Hiszpanii** międzynarodowe przedsiębiorstwo Altadis prowadzi program planowania kariery, zbudowany w oparciu o bazę danych kwalifikacji pracowników i opisów ich obecnych stanowisk w firmach. Biorący udział w programie regularnie uczestniczą w rozmowach, które oceniają ich kompetencje i aspiracje w obliczu przyszłych potrzeb biznesowych. Jako część planowanego, uzgodnionego ze związkami zawodowymi programu redukcji zatrudnienia, Altadis proponuje pracownikom usługi z zakresu doradztwa zawodowego. Przedsiębiorstwo Altadis podpisało również umowę z profesjonalną firmą zajmującą się obsługą zmniejszenia zatrudnienia. Firma ta standardowo korzysta z usług absolwentów kierunków psychologicznych i ekonomicznych.

W **Wielkiej Brytanii** w celu poprawy dostępu dorosłych do edukacji stosuje się technologię teleinformatyczną. Usługa *learndirect* umożliwia telefoniczne uzyskanie informacji oraz wyczerpujących porad w zakresie planowania kariery. Pracownicy udzielający porad mają niezbędne kwalifikacje na jednym z trzech poziomów, zależnie od istoty swojej pracy. Mogą także korzystać z bazy danych online, zawierającej informacje o ponad milionie kursów i szkoleń. Od momentu zorganizowania państwowej linii doradczej w 1998 roku, skorzystało z niej ponad 4 mln zainteresowanych. Linia jest czynna codziennie w godzinach od 8.00 do 22.00, przez cały rok.

Rozdział 3. Zmiana schematów zarządzania w szkolnictwie wyższym

Rządy państw OECD, prawie bez wyjątków, od niedawna reformują, badają i restrukturyzują swoje systemy szkolnictwa wyższego. Za tymi reformami stoją doniosłe zmiany dotyczące istoty zadań wyższego szkolnictwa i wyzwań, w obliczu których ono się znajduje, jak również zmiany charakteru instytucji oświatowych oraz korzystających z nich studentów. Obecnie przyjęto już do wiadomości, że szkoły wyższe i inne instytucje oświatowe muszą dostosować się do bardziej złożonego środowiska, w którym nie do poznania zmieniły się oczekiwania wobec szkolnictwa wyższego.

Co to oznacza w kontekście kierowania i zarządzania szkolnictwem wyższym? W XX wieku większość państw OECD sprawowała dość znaczną kontrolę i posiadała istotny wpływ na sektor edukacyjny, co miało na celu pomoc w realizacji takich zadań, jak wzrost gospodarczy i sprawiedliwość społeczna. Dzisiaj rządy państw, z jednej strony, kładą większy niż kiedykolwiek nacisk na zapewnienie, by instytucje oświatowe przyczyniały się do realizowania ich potrzeb ekonomicznych i społecznych, zauważając znaczenie tych instytucji w społeczeństwach zorientowanych na wiedzę. Z drugiej strony, akceptują fakt, że centralne planowanie w odniesieniu do tworzenia wiedzy, nauczania i uczenia się jest często niewydajne, a dobrze prosperujące społeczeństwo i gospodarka wymagają działania instytucji z pewnym stopniem niezależności, jako że mechanizmy rynkowe są często bardziej wydajne od administracji w regulowaniu popytu i podaży na różne formy nauczania, kierowane do różnych grup odbiorców.

Zarządzanie szkolnictwem wyższym staje zatem przed trudnymi wyzwaniami. Jeżeli szkolnictwo wyższe jest w istocie ważnym strategicznym mechanizmem, który umożliwia rządowi działanie na rzecz realizacji celów państwa, to czy rząd może osiągnąć te cele bez naruszenia niezależności szkół wyższych lub ich dynamiki w zaspokajaniu potrzeb nowych rynków?

Rozdział ten pokazuje, jak rządy rozwiązują powyższy problem oraz jak radzą sobie z pokrewnymi kwestiami, związanymi z zarządzaniem instytucjami szkolnictwa wyższego. Ocena taka opiera się na sprawdzeniu poziomu zachowania autonomii przez instytucje oraz możliwości rozwijania mocnych stron, przy jednoczesnym zachowaniu spójnego ogólnego systemu nauczania. Wymaga to szczególnie wzięcia pod uwagę zmieniających się mechanizmów zarządzania w odniesieniu do pięciu aspektów kierowania szkolnictwem wyższym. Są nimi:

- swoboda, jaką dysponują instytucje w zarządzaniu własną działalnością;
- poziom zależności finansowej od państwa lub możliwości wykorzystania innych źródeł;
- zmieniające się sposoby, umożliwiające zapewnianie jakości i kontrolę systemu szkolnictwa wyższego;
- wzmocnienie zarządzania instytucjami;

- nowe role liderów instytucji.

Plan reform szkolnictwa wyższego spowodował, że rządy, ogólnie rzecz biorąc, położyły większy nacisk na strategię i ustalanie priorytetów, a mniej angażują się z rutynowe kierowanie systemem. W niektórych państwach ten proces objął powołanie agencji monitorujących jakość kształcenia i pracy naukowej oraz powstanie ciał „pośredniczących” i „buforujących” w procedurach rozdzielania zasobów publicznych. Obecne otoczenie realizujące politykę jest zatem nastawione na rozwijanie nowych sposobów działania i kieruje się w równym stopniu takimi koncepcjami, jak „zarządzanie strategiczne”, „deregulacja” oraz „odpowiedzialność”, jak wywieraniem bezpośredniego wpływu na pracę instytucji szkolnictwa wyższego.

Rozdział 4. Strategie samowystarczalnych inwestycji w ustawiczne kształcenie

Kształcenie ustawiczne jest centralną strategią prowadzącą do społeczeństwa wiedzy i zapewniającą sprawiedliwy podział korzyści. Kształcenie dorosłych jest jednak słabym ogniwiem w jego konstrukcji. Do ograniczonego uczestnictwa dorosłych, a szczególnie dorosłych z problemami społecznymi, w procesie nauczania przyczyniło się wiele przeszkód. Metody nauczania są na przykład często nieodpowiednie, a potencjalni studenci mogą nie mieć dostępu do usług pomagających w jednoczesnym zajmowaniu się pracą, rodziną i nauką. Ten rozdział koncentruje się na przeszkodzie o szczególnie istotnym znaczeniu, związanej z zasobami, a mianowicie ograniczeniu czasu i pieniędzy. Do tej pory zasoby potrzebne do szerszej zakrojonego nauczania dorosłych nie zostały poddane systematycznej analizie. Państwa OECD powinny zająć się podstawowymi kwestiami dotyczącymi sposobu osiągnięcia i utrzymania zwiększonego poziomu inwestycji, niezbędnymi do zagwarantowania, by możliwości nauki były dostępne dla wszystkich zainteresowanych, i zapewnienia ekonomicznie wydajnego poziomu inwestycji społeczeństwa.

Chociaż korzyści z nauczania dla dorosłych nie mogą być wyrażane tylko w kategoriach finansowych, to jednak względy ekonomiczne są istotne. Jeżeli jednostki, przedsiębiorstwa i rządy mają zwiększyć inwestycje na edukację dorosłych, to musi być ona „samowystarczalna ekonomicznie” (prognozowane korzyści muszą pokryć koszty) i „samowystarczalna finansowo” (musi istnieć możliwość zapłacenia dzisiaj za korzyści, które mogą się pojawić dopiero w odległej przyszłości). O ile inwestycje w edukację młodych ludzi mają wysoki poziom samowystarczalności w obu tych znaczeniach, o tyle w wypadku dorosłych sytuacja jest już nieco inna.

Ten rozdział wyjaśnia samowystarczalność ekonomiczną nauczania dorosłych przez obrazowe wyliczenie stóp zwrotu z edukacji studentów w średnim wieku. Konkluzje sugerują, że przy obecnej polityce zwroty ekonomiczne z inwestycji mogą dostarczyć jednostkom — szczególnie pracującym dorosłym — tylko skromnej zachęty do podjęcia kształcenia ustawicznego. Niezbędna jest interwencja, która zmniejszy koszty z tytułu utraconych zarobków i skróci okres studiów dzięki uznaniu wiedzy dotychczas już opanowanej przez dorosłych studentów.

Samowystarczalność finansowa nauczania dorosłych zależy od mechanizmów podziału kosztów pomiędzy jednostki, państwo i pracodawców. Państwo powinno pokryć koszty osób z największymi problemami społecznymi i stworzyć innym uczestnikom możliwości podziału kosztów. Ten rozdział opisuje ostatnie inicjatywy państw OECD, które starają się wprowadzić w życie taki sposób współfinansowania. Inicjatywy są obiecujące, choć napotkały na widoczne przeszkody w dotarciu do grup o największych problemach, które jednocześnie najbardziej potrzebują dostępu do możliwości edukacyjnych. Jednak duża liczba obecnie prowadzonych inicjatyw pozwala wyprowadzić wnioski na temat rozwiązań odpowiednich dla przedsiębiorstw i jednostek.

Załącznik. Ostatnie osiągnięcia polityki edukacyjnej w państwach OECD

W załączniku streszczono ważniejsze osiągnięcia polityki edukacyjnej w państwach OECD. Dostarczone na zasadzie dobrowolności podsumowania zawierają przegląd istotnych inicjatyw, które mogą zainteresować międzynarodowych odbiorców, oraz źródła, w których można znaleźć dalsze informacje.

Podsumowania kładą nacisk na szeroki zakres tworzenia polityki edukacyjnej w państwach OECD. Państwa te podkreśliły osiągnięcia polityki z zakresie kształcenia ustawicznego, obejmującego okresy życia od wczesnego dzieciństwa i edukacji przedszkolnej (np. Austria, Korea i Nowa Zelandia) do kształcenia dorosłych i szkoleń miejsca pracy (np. Dania, Finlandia i Hiszpania). Szeroki zakres inicjatyw utrudnia ich podział na kategorie, chociaż niektóre wspólne schematy są wyraźne.

Po pierwsze, prawie wszystkie państwa zwróciły uwagę na politykę podniesienia jakości nauczania uczniów podlegających obowiązkowi szkolnemu. Dokonano także wyraźniejszego określenia podstawowych umiejętności i wiedzy, którą uczniowie muszą opanować [np. Belgia (społeczność francuska), Niemcy i Japonia], wprowadzając zewnętrzne procedury oceny postępów w nauce i efektów działania szkoły (np. Holandia, Norwegia i Portugalia) oraz rozbudowując umiejętności nauczycieli (np. nauka czytania w Stanach Zjednoczonych). Przyjęcie planów określających cele nauczania i wymagania w zakresie odpowiedzialności było zasadniczo częścią większego pakietu reform, który zapewnia także szkołom większą autonomię w działaniu (np. w Finlandii i we Włoszech).

Po drugie, kwestie problemów społecznych i alienacji studentów ciągle są istotnymi zagadnieniami, którymi zajmują się programy mające na celu zmniejszenie liczby młodych ludzi bez kwalifikacji (np. Francja i Niemcy), zwiększenia motywacji studentów (np. Wielka Brytania) i wyrównywania szans edukacyjnych w różnych regionach (np. Korea).

Po trzecie, na sektor szkolnictwa wyższego zwracano szczególną uwagę podczas reform w wielu krajach. Wprowadzone zmiany idą zasadniczo w kierunku zwiększenia autonomii instytucji przy zwiększonej odpowiedzialności za wyniki. W Europie główny impet nadała reformie edukacji wyższej deklaracja bolońska, której celem jest ustalenie wspólnego schematu stopni naukowych i która spowodowała, że wiele państw zwróciło uwagę na zmiany w strukturach kwalifikacji w szkolnictwie wyższym (Dania, Niemcy, Holandia, Norwegia).

Wreszcie, w wielu krajach administracja i organizacja sektora oświatowego ulega znaczącym zmianom. Prace mające na celu zapewnienie większej autonomii działania instytucji oświatowych i większe zaangażowanie lokalnych władz oznaczają, że instytucje centralne zmniejszają swoje zaangażowanie w edukację, a koncentrują się bardziej na planowaniu strategicznym i ocenie wyników.

Spis treści oryginalnej angielskiej wersji niniejszej publikacji
(bez załączników, listy pól, tabel i wykresów)

Cel serii

Streszczenie wydania 2003

Rozdział 1. Różnorodność, przewyższanie wykluczenia, równe szanse: refleksje nad zaspokajaniem specjalnych potrzeb

Rozdział 2. Planowanie kariery: nowe ścieżki działania

Rozdział 3. Zmiana schematów zarządzania w szkolnictwie wyższym

Rozdział 4. Strategie samowystarczalnych inwestycji w kształcenie ustawiczne

Załącznik. Ostatnie osiągnięcia polityki edukacyjnej w państwach OECD

Niniejszy *Przegląd* stanowi tłumaczenie fragmentów poniższych dokumentów OECD, pierwotnie opublikowanych pod następującymi tytułami (angielskim i francuskim):

**Education Policy Analysis — 2003 Edition
Analyse des politiques d'éducation — Édition 2003
© 2003, OECD**

Publikacje OECD oraz egzemplarze *Przeglądów* dostępne są w księgarni internetowej OECD pod adresem www.oecd.org/bookshop/.
Należy wpisać „overview” (przegląd) w polu „Title search” na stronie księgarni internetowej lub wpisać tytuł angielski publikacji (Przeglądy są powiązane z oryginalnymi publikacjami w języku angielskim).

Za przygotowanie *Przeglądów* odpowiada Dział Praw Autorskich i Tłumaczeń,
Dyrektoriat ds. Spraw Publicznych i Komunikacji.
e-mail: rights@oecd.org / faks: +33 1 45 24 13 91

© OECD, 2003

Kopiowanie niniejszego *Przeglądu* jest dozwolone pod warunkiem zamieszczenia informacji o prawach autorskich OECD i tytułu oryginalnej publikacji.